

MUHÂZÂT

veya yaklaşmış olması. 4. Kadının temyiz gücüne sahip bulunması. 5. Kadınlarla erkeklerin aynı namazı aynı imama uyarak kılması. Yan yana durup aynı namazı tek başlarına kılmaları veya biri imama uyduğu halde diğerinin yalnız başına kılması durumunda namaz bozulmaz. Yine bir veya birkaç rek'at kılındıktan sonra imama uyan erkek ve kadın (mesbûk) imam selâm verdikten sonra bu rek'atları tamamlarken muhâzât meydana gelmesi namazı bozmaz; çünkü bu esnada münferit hükümündedirler. 6. Kadınla erkek arasında muhâzâta engel bir durumun bulunmaması. Aralarında 1 arşın (yaklaşık 50 cm.) yüksekliğinde bir engel, bir kişi siğacak kadar boşluk, perde, sütun yahut duvar olması halinde namaz bozulmaz. 7. Kadınla erkek arasında mekân birliğinin bulunması. Meselâ birinin mescidin üst katında, diğerinin alt katında aynı hizada namaz kılması namazın geçerliliğine engel teşkil etmez. 8. Kadınla erkeğin yönlerinin bir olması. Meselâ Kâbe'nin içinde aynı hizada, fakat başka yönlere dönerek cemaatle namaz kılmaları namazın sıhhatini etkilemez. 9. Muhâzâtın en az namazın bir rûknünü eda edecek kadar bir süre devam etmesi. 10. İmamın namaza başlarken kadınlar için de imâmete niyet etmiş olması. Aksi takdirde kadınların imama uyması sahih olmayacağından kadının erkekle aynı safta durması halinde erkeğin değil kadının namazı bozulur. Hanefî imamlarından Züfer'e göre ise imam niyet etmese dahi kadınlar erkek cemaatle birlikte namaz kılabilirler. Bu şartların hepsi birlikte bulunduğu takdirde ister mahrem ister mahrem olunsun erkeklerle aynı safta namaz kılan kadının iki yanında bulunan birer erkekle arkasında bulunan erkeğin namazı bozulur. Kadın sayısı birden fazla ise yanlardaki birer kişi ile arkadaki o sayıda erkeğin namazı bozulur. Bu şartlara bütün olarak bakıldığında Hanefî mezhebinde cemaatle namazı belli bir disiplin içinde eda etme gayretinin öne çıktığı görülür. Muhâzâtın sadece erkeğin namazının geçerliliğini etkilemesi hükmü, Abdullah b. Mes'ûd'dan mevkuף olarak nakledilen bir hadisin namazda cemaati tanzim görevinin erkeklere yüklenmiş olduğu yönündeki yorumuna dayandırılmaktadır (Bedreddin el-Aynî, *el-Binâye*, II, 328-329; *‘Umdetü'l-kârî*, IV, 451).

Özellikle hac sırasında ve kalabalık umre zamanlarında Mescid-i Harâm'da ve Mescid-i Nebevî'de muhâzât konusunda çoğunluğun görüşüne uyulması büyük ko-

laylık sağlamaktadır. Nitekim benzeri bir uygulama olarak namaz kılan kimsenin önünden geçilmemesi hususunda hassasiyet gösteren Hz. Peygamber'in Mescid-i Harâm'da namaz kılarken sütre koymayıp önünden insanların geçtiği rivayet edilmekte (*Müsned*, VI, 399; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 88) ve Hanefîler'in de içinde bulunduğu pek çok fakihin bu doğrultuda bir yaklaşım sergilediği görülmektedir (*Mu.F.*, XXXVII, 240-241).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 336; VI, 399; Buhârî, "Şalât", 20, "Ezân", 71, 78, 161, 164; Müslim, "Şalât", 122-124, 126, 132, 142; İbn Mâce, "İkâmetü's-şalât", 44; Ebû Dâvûd, "Şalât", 69, 70, 95, 96, 97, "Menâsik", 88; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1970, II, 407-408; III, 148-149; Kâsânî, *Bedâ'î*, I, 158-159, 187, 316; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, II, 36-37; Nevevî, *el-Mecmû'*, IV, 296-302; Osman b. Ali ez-Zeylî, *Tebayünü'l-hakâ'ik*, Bulak 1313, I, 136-139; Bedreddin el-Aynî, *el-Binâye*, Beyrut 1400/1980, II, 328-343; a.mlf., *‘Umdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, IV, 451; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kâdir*, I, 352-365; İbn Nüceym, *el-Baḥrû'r-râ'ik*, I, 375-380; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhâc*, Kahire 1315, II, 186-187; Muhammed b. Abdullah el-Harâşî, *Şerḥu Muḥtaşarı Ḥalil*, Bulak 1318, II, 29; "Muḥâzât", *Mu.F.*, XXXVI, 171-175; "el-Mescidü'l-Harâm", a.e., XXXVII, 240-241; Beşir Gözübenli, "Muḥâzâtü'n-Nisâ", *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, III, 326-328.

H. İBRAHİM ACAR

MUHBİR

(Muhbir)

1867'de İstanbul'da,
1867-1868'de de Londra'da
yayımlanan siyasi gazete

İstanbul Devresi. İlk sayısı 25 Şaban 1283 (1 Ocak 1867) tarihinde çıkan ve haftada üç gün yayımlanan gazetenin sahibi Diyarbakirli Filip Efendi'dir. Filip Efendi İstanbul'a gelip matbaalarda hizmetli olarak çalışmaya başlamış, bir müddet sonra âdeta Osmanlı basınının patronu konumuna ulaşmıştır. *Muhbir*'den başka *Hakâik*, *İstanbul*, *Veledü'l-cevâib*, *Mecmûa-i Maârif*, *Terakkî*, *Vakit* gazetelerinin de sahibi olmuş, her dönemde gazetelerini sattırarak politikalar takip etmiştir (Filip Efendi'nin sahip olduğu yayın organları için bk. Ebüzziyâ Mehmed Tefvik, s. 56, 74, 77-78, 83).

Filip Efendi, *Muhbir*'i çıkarmaya karar verdiği sırada Şehzade Camii'nde vaaz ve ders veren Ali Suâvi'nin şöhretinden yararlanmak için ona muharrirlik teklif eder. Teklifi kabul eden Ali Suâvi ilk sayısından

itibaren *Muhbir*'in sürekli yazarı, Londra devresinde de sahibi olur. Sade bir dil kullanmaya çalışan Ali Suâvi gazeteyi yalnız haber veren bir vasıta değil okuyucusunu uyandıran, bilgi kazandıran bir mektep olarak görür (*Muhbir*, nr. 28, 4 Mart 1867).

Muhbir'in neşri sırasında "Kararnâme-i Âlî" diye bilinen nizamnâme yürürlükteydi. Buna rağmen Ali Suâvi ihtiyatlı davranmıyor, padişah tarafından yurt dışına sürülmüş Mustafa Fâzıl Paşa'nın Belçika'daki *Nord* gazetesine yazdığı, kendisini Jön Türkler'in lideri diye tanıtan yazısını *Co-urrier d'orient*'dan iktibas edip yayımlıyor (*Muhbir*, nr. 20, 21 Şubat 1867), onun Girit'teki müslümanlara yaptığı yardımı gazetenin birinci sayfasında ilân ediyordu (*Muhbir*, nr. 31, 9 Mart 1867). *Muhbir*'in yine 31. sayısında Belgrad Kalesi'nin Sırbistan'a terkedilmesini eleştiren bir yazı yayımlanır. Bunun üzerine gazete 32. sayıda bir ay süreyle kapatılır ve Ali Suâvi Kastamonu'ya sürülür. Filip Efendi bir beyannâme neşrederek Bâbîâlî'den gazetesinin niçin kapatıldığını sorar. Nâmik Kemal söz konusu beyannâmeyi *Tasvîr-i Efkar*'da yayımlar, ayrıca kapatmayı eleştiren bir yorum ekler. 25 Nisan 1867'de yeniden çı-

İstanbul'da basılan *Muhbir*'in 55. sayısının ilk sayfası

Muhbir gazetesinin Londra baskısının 1. sayısının ilk sayfası

kan gazete 55. sayıda (27 Mayıs 1867) tekrar kapatılır. Yine Kastamonu'ya sürülen Ali Suâvi'nin bu dönemde gazeteye yazı veremediği, ancak 47. sayıdan sonra *Kaydû'l-mevcûd saydû'l-mefkûd* adlı bir eserinin coğrafya ile ilgili kısmının tefrika edildiği görülmektedir.

Muhbir'deki yazıların ağırlığı eğitim konusundadır. İlkokullardan medreselere kadar eğitimin problemleri, müfredat, metot, fen derslerinin ihmalindeki yanlışlık, eski eğitim sisteminin eksiklikleri gibi konular gazetede "Maarif" başlığı altında ele alınmıştır. Politikaya da ağırlık veren gazetenin daha ilk sayısında Ali Suâvi'nin, çoğu o günkü Osmanlı toplumuna yabancı olan birtakım siyasî terimlerin açıklandığı "Ta'rifât" isimli bir tefrikası çıkmıştır. "Dâhiliyye" genel başlığı altındaki yazılar genellikle Girit ve Mısır meseleleriyle Belgrad Kalesi'nin Sırbistan'a terkedilmesi konularına ayrılmıştır. Bunun yanında Girit'te müslüman ahaliye yardım toplamak amacıyla gazetenin açmış olduğu kampanyaya, ayrıca fakirlere ve hayır kurumlarına yardım etmeye dair olan yazılar *Muhbir*'de önemli bir yer tutar. Nâmık Kemal, daha sonra *Tasvîr-i Efkâr*'da çıkan bir mektubunda *Muhbir*'in yayımlarına ve Ali Suâvi'ye övgüler yağdırmış, *Rûznâme-i Ceride-i Havâdis*'in nâşiri

Alfred Churchill de gazeteye methiyeler düzmüştür (*Rûznâme-i Ceride-i Havâdis*, nr. 455, 29 Ocak 1867). *Muhbir* bu dönemde yönetime karşı ciddi muhalefet yapabilen ilk Türk gazetesidir.

Londra Devresi. Sultan Abdülaziz'in iradesiyle Mısır Hidivliği'ndeki hakkından mahrum edilen, buna karşılık ağabeyi İsmâil Paşa'nın verdiği 4,5 milyon sterlinlik büyük servetiyle Avrupa'da yaşayan Mustafa Fâzıl Paşa, Osmanlı yönetimine karşı muhalefet amacıyla Nâmık Kemal ve Ziyâ Paşa ile beraber Ali Suâvi'yi de yanına çağırır. Ali Suâvi, Mustafa Fâzıl Paşa'nın malî desteğiyle *Muhbir*'i Londra'da yeniden yayımlamaya başlar (31 Ağustos 1867). Gazete daha ilk sayısında, "*Muhbir* doğru söylemek yasak olmayan bir memleket bulur, yine çıkar" cümlesiyle Bâbâli'ye meydan okuyordu. Haftada bir çıkan ve yayını kesintiye uğrayan *Muhbir*'in bu dönemi elli sayı devam etmiştir. *Muhbir*'in 1. sayısında Ali Suâvi gazetenin çıkarılış amacını iki maddede özetliyordu: Şark ahalisinin eğitim ve medeniyette ileri gitmesini sağlayacak yeni fikirleri serbestçe yazmak, Avrupalılar'ın Şarklılar hakkındaki yanlış telakkilerini düzeltmek. Gazete sadece Türkler'i değil Avrupa kamuoyunu da hedef alıyor, başlığını ayrıca "Le Mukhbir" şeklinde yazıyordu. 8-12. sayıların Fransızca özetleri gazeteye eklenirken 37. sayıda İngilizce özetler de gazeteye dahil edilmiş ve 38. sayıdan itibaren "Le Mukhbir" ibaresi "The Mukhbir"e çevrilmiştir.

Ali Suâvi, daha ilk sayıda Mustafa Fâzıl Paşa'nın ve diğer arkadaşlarının tepkisini üzerine çekmiş, gazeteyi hemen hemen kendine mal etmiştir. Yeni Osmanlılık'la ilgili anlayışı da Mustafa Fâzıl Paşa ve diğer arkadaşlarının anlayışından farklıdır. Bu durumda Nâmık Kemal ile Ziyâ Paşa Ali Suâvi'ye yazdıkları 22 Mayıs 1868 tarihli mektupta *Muhbir*'in son sayfasına basılan "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" ambleminin kaldırılmasını isterler; ancak Ali Suâvi amblemi basmaya devam eder. Yeni Osmanlılar, 29 Haziran 1868 tarihinden itibaren Londra'da yine Mustafa Fâzıl Paşa'nın malî desteğiyle *Hürriyet* gazetesini çıkarmaya başlarlar. Bu arada baskı için kullanılan harfler Ali Suâvi'nin elinden alınır; 38. sayıdan itibaren gazetenin ebadı küçültülerek İncil Cemiyeti'nin Osmanlıca İncil basmak için kullandığı harflerle basılır. Neticede Ali Suâvi gazetenin neşirini sürdüremez ve 3 Kasım 1868 tarihli 50. sayısı ile yayımına son verir.

Londra devresinde *Muhbir*'de genellikle Osmanlı Devleti'nde gayri müslimle-

re kötü muamele yapıldığı iddialarına cevaplar, meşrutî bir idare kurulması, Bâbâli yönetiminin sert bir dille eleştirilmesi, Girit'te baş gösteren isyan hareketiyle ilgili haber ve yorumlar, Osmanlı Devleti'nin dış devletlere borçlanmasının tenkidi gibi meselelere ağırlık verilmiştir. Gazetenin 19. sayısında başlayan "Emrâz-ı Dâhiliyye" serisinde çeşitli meseleler yanında taklitçilik, içki alışkanlığı, ülkede üzerinde anlaşılacak bir resmî dilin olmaması gibi konular ele alınmıştır.

Muhbir'in Osmanlı ülkesine sokulması da yasaklanmıştır (Bâbâli ile İngiliz makamları arasında konuya dair yazışmalarla ilgili belgeler İngiliz Devlet Arşivi Public Record Office'de bulunmaktadır: PRO, F. O. 195/894, nr. 42; F. O. 195/893, nr. 35; F. O. 195/842; F. O. 195/876; F. O. 195/832; F. O. 195/898). İstanbul'da *Muhbir* okuyanlar takibata uğramış, zaman zaman gazeteler topluca imha edilmiştir. Bu sıkı takibattan dolayı *Muhbir*'in sayıları karaborsaya düşmüş ve bir sayısının 4 liraya satıldığı olmuştur (Pakalın, II, 36-37). Ebüzziya Tevfik'in bir mektubunda Ali Suâvi'nin resminin de yüksek fiyatla alıcı bulunduğu ifade edilmektedir (Çelik, *Ali Suavi ve Dönemi*, s. 167, 748).

Gazetede basılan birçok başmakale, Londra'da çıkan *Public Opinion* gazetesi tarafından İngilizce'ye çevrilerek yayımlanmıştır (*Public Opinion*, 7 September 1867, 5 October 1867, 22 February 1868, 14 March 1868, 18 April 1868, 30 May 1868, 20 June 1868). Ayrıca *The Levant Herald*, *La Turquie*, *Le Stamboul*, *Rûznâme-i Ceride-i Havâdis*, *İstanbul Journal des débats*, *Le Mémorial diplomatique* gazetelerinde *Muhbir*'in yurda sokulmaması ve neşrettiği yazılarla ilgili pek çok haber ve yorum vardır.

Muhbir'in İstanbul baskılarının koleksiyonları çeşitli kütüphanelerde (Duman, *Katalog*, s. 278; *Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Kataloğu*, s. 178), Londra baskısı koleksiyonunun mikrofimleri ise Millî Kütüphane'de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Ebüzziyâ Mehmed Tevfik, *Salnâme-i Hadika*, İstanbul 1290, s. 56, 74, 77-78, 83; M. Zeki Pakalın, *Tanzimat Maliye Nazırları*, İstanbul 1940, II, 36-37; Midhat Cemal [Kuntay], *Sarklı İhtilâlcî Ali Suavi*, İstanbul 1946, s. 25-35; Nâmık Kemal'in *Husûsî Mektupları* (haz. Fevziye Abdullah Tansel), Ankara 1967, I, tür.yer.; ayrıca bk. Dizin; Hasan Duman, *Katalog*, s. 278; *Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu*, Ankara 1987, s. 178; Hüseyin Çelik, *Ali Suavi*, Ankara 1993, s. 8-10, 15-23; a.mlf., *Ali Suavi ve Dönemi*, İstanbul 1994, s. 71-80, 97-179, 748,

MUHİBİR

ayrıca bk. tür.yer.; Zeki Taştan, *Muhbir Gazetesi'nin Sistematik Tahlili* (yüksek lisans tezi, 1994), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Hasan Eren, "Muhbir", 7A, XXIV, 392-393; İhsan Sungu, "Muhbir Gazetesi", AA, II, 401-404; Mustafa Kutlu – Tanju Oral, "Muhbir", TDEA, VI, 426-427.

HÜSEYİN ÇELİK

MUHDESÛN

(المحدثون)

Müvelledûn adıyla da anılan ve şiirleri Arap grameriyle sözlük bilimine şahid olarak kabul edilmeyen şairler tabakası için kullanılan terim (bk. MÜVELLEDÛN).

MUHİB

(المحب)

Sûfi olmadıkları halde sûfilîğe ve tarikat ehline yakınlık duyanlar için kullanılan bir terim.

Sözlükte "seven, dost" anlamına gelen **muhib** (muhibb) kelimesi, başlangıçta sevgi üzerinde fazla duran ilk sûfiler tarafından "âşık" mânasında kullanılmıştır. Bu dönemde aşk yerine **hub** ve **mahabbet** (muhabbet), âşık yerine muhib terimleri görülmektedir. Serî es-Sakatî, iki kişiden her birinin diğerini kendisi olarak görmedikçe sahih bir muhabbetin gerçekleşmeyeceğini söylerken bununla aşkı kastetmiştir (Kuşeyrî, s. 618). Allah sevgisini (muhabbetullah) tasavvuf anlayışının temeli kabul ettiğinden Semnûn b. Hamza (Abdullah) "Semnûn el-Muhib" diye tanınmıştır.

Öte yandan tasavvufun ilk dönemlerinden itibaren sûfi veya tarikat ehli olmadıkları halde tarikat ehline karşı sevgi besleyenlere de muhib denilmiştir. Bu anlamda muhib Hak dostlarının dostu olan kişidir. Sûfiler ve tarikat ehli kendi yollarına ilgi duyup sevgi besleyen muhibleri takdir etmiş, bir bakıma kendilerinden saymışlardır. Cüneyd-i Bağdâdî, "Sûfilik iddia edenleri takdir ediniz ki gerçek sûfi olsunlar, eğer himmetleri yüce olmasaydı başka bir şey iddia ederlerdi" demiş, Cemâl-i Mev-silî, Hak dostlarına dost olanların onların hal, remiz ve işaretlerinin muhibbi olduklarını belirtip ilgiyle sevgi arasındaki alâkaya dikkat çekmiştir.

Kuşeyrî, "Kişi sevdiğiyle beraberdir" hadisini (Buhârî, "Edeb", 69; Müslim, "Birr", 165) zikrederek muhib olmanın önemine işaret etmiştir (er-Risâle, s. 616, 624). Bu bağlamda tasavvufta velîlerle gönülden

birliktelik önemli bir mertebedir. Sühre-verdî, bir araya gelip Hakk'ı zikredenlerin faziletinden bahsederken onların arasında tesadüfen bulunan bir kişinin de bedbaht olmayacağını bildiren hadise (Buhârî, "Da'avât", 66) dikkat çekmiştir ('Avârifü'l-ma'ârif, s. 70). Sûfiler, "Bir kavme benzeyen onlardandır" hadisini (Müşned, II, 50; Ebû Dâvûd, "Libâs", 4) "Velîlere benzemeye özenen onların zümresindendir" şeklinde yorumlamışlardır. Sûfilîğe özenenlerin arasında gayri samimi ve çıkarıcı kişiler her dönemde bulunagelmüş, sûfiler "müddeî, sahtekâr, mukallit, mustas-vî" adını verdikleri bu riyakârlara karşı çevrelerindeki insanları sürekli uyarılmışlardır.

Muhib terimi, tarikatlar döneminde bir tarikata intisap etme hazırlığında olan kişiler için de kullanılmıştır. Tasavvufta hırka giymekle amaçlanan şeylerden biri de tarikata girenlerin birbirine benzemesini sağlamaktır. Dervişlerin kıyafetlerinin aynı olması gönüllerinin de benzeşmesi ve birleşmesine sebep olur (Yahyâ b. Ahmed el-Bâharzî, s. 23). Mevlevîlik ve Bektaşîlik'te tarikata intisap eden kişiye muhib denir ve tarikat hiyerarşisinde ilk dereceyi temsil eder.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 299; *Müşned*, II, 50; Buhârî, "Da'avât", 66, "Edeb", 69; Müslim, "Birr", 165; Ebû Dâvûd, "Libâs", 4; Süleimî, *Tabakât*, s. 195, 408, 561; Kuşeyrî, *er-Risâle* (nşr. Abdülhâ-lîm Mahmûd), Kahire 1966, s. 616, 618, 624; Şehâbeddin es-Sühreverdî, 'Avârifü'l-ma'ârif, Beyrut 1966, s. 65, 70; Yahyâ b. Ahmed el-Bâharzî, *Evrâdû'l-aḥbâb ve fuşûşü'l-âdâb* (nşr. İrec Ef-şâr), Tahran 1358 hş., s. 23, 273, 288; Lâmiî, *Ne-fehât Tercümesi*, s. 14-22; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963, s. 28.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

MUHİBBÂN

(محبان)

II. Meşrutîyet'in ilânından sonra yayımlanan siyasî, dinî ve tasavvufî dergi.

İlk sayısı 22 Ağustos 1325'te (4 Eylül 1909), "Müştak-ı hürriyet-i tâmmе olan bilcümle muhibbân-ı Meşrûtiyyet'in neşr-i efkâr olarak her ay başı neşrolunur" (2. sayıdan itibaren "her ayın on beşinde") başlığıyla İstanbul'da çıkan *Muhibbân* 12. sayısının (23 Ağustos 1326 / 5 Eylül 1910) ardından yayımına iki ay ara vermiş, ikinci yılının ilk sayısı 20 Kânunuevvel 1326'da (2 Ocak 1911) neşredilmiştir. Bu dönemde 4 Mart 1328 (17 Mart 1912) tarihine kadar dokuz sayı daha çıkmış (7 ve 8.

sayılar bir arada), uzun bir aradan sonra 14 Temmuz 1334 (1918) tarihli nüshasıyla üçüncü dönem yayımına başlamıştır. Bu dönemin 5. sayısı 1 Mayıs 1335 (1919) tarihini taşımaktadır. Daha sonra *Muhibbân*'ın yayımına devam edip etmediği bilinmemektedir. Sahibi ve mesul müdürü Hacıbeyzâde Ahmed Muhtar (Yeğtaş), Millî Kütüphane'deki koleksiyonunun sonunda yer alan 27 Kasım 1935 tarihli mektubunda *Muhibbân*'ı kaç sayı çıkardığını hatırlayamadığını, Manizâde Hacı Hüseyin adlı bir hasmının kendisini işgal kuvvetlerine şikâyet ettiğini, bunun üzerine Bursa'ya hicret etmek zorunda kaldığını, *Muhibbân*'ı orada iki sayı daha neşrettiğini, bunları Hey'et-i Vekile'ye göndermek üzere beş-on adet bastırıldığını söyler. Künyesinde "gazete" olduğu kaydedilmekle birlikte *Muhibbân*'ın daha çok bir dergi niteliği taşıdığı görülmektedir.

Hacıbeyzâde Ahmed Muhtar, *Muhibbân*'ın ilk sayısında yer alan mukaddime-de kendini Rifâî Dergâhı post nakibliğinde bulunmuş bir tarikat mensubu olarak tanıtır. Meşrutîyet'in ilânından bir yıl önce Paris'te bulunduğunu, ramazan ayını İttihat ve Terakkî mensuplarıyla geçirdiğini, bu sırada düzenlenen toplantılardan inkılâptan sonra yapılacak ilk işin cami dersleriyle tekke görevlerinin ıslahı olduğunu ifade ettiğini, bu görüşleri daha önceki yıllarda Paris'te yayımladığı *Feryad* gazetesinde de savunduğunu, istibdat idaresi bertaraf edilince *Muhibbân*'ı çıkarmak üzere faaliyete geçtiğini ve gazete için gerekli sermayeyi sağlamak amacıyla ramazan ayında Beyazıt'ta ticarî bir sergi açtı-

Muhibbân idarehanesi sahibi Ahmed Muhtar'ın mührü (Abdullah Uçman arşivi)

